ІВАН ФРАНКО і др.

І ми в Европі

ЖИТЄ І СЛОВО

ВІСТНИК ЛІТЕРАТУРИ, ПОЛІТИКИ І НАУКИ.

Видає

ОЛЬГА ФРАНКО.



Рік третій.

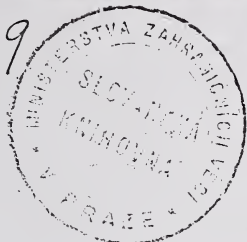
Книжка I.

За Юль 1896.

Т. V.

ЛЬВІВ.
З друкарні Інститута Ставропігійського.
1896.







І МИ В ЕВРОПІ.

Протест галицьких Русинів проти мадярського тисячоліття.

Дня 2 іюня сего року відбуло ся в Будапешті в присутности вібраних членів Угорської Академії наук торжествение отворенє комнати присвяченої памяти великого европейського генія Йогана Ґете. В тій комнаті зложено і виставлено до прилюдного вжитку богату і цінну збірку памяток по великім поеті і великім чоловіці, подаровану Академії одним горожанином. При нагоді сего отвореня проголосив президент Академії, гр. Зічі промову, в котрій отсей уступ, на скілько він був вірно переданий газетами, звернув нашу особливу увагу: „Надіємось, що тепер Европа, бачучи, як ми шануємо память єі великого генія, перестане попрікати нас національною нетерпячістю та шовінізмом". Ми не хочемо підсувати тим словам ніяких злобних коментаріїв, не хочемо вдавати ся в розбір делікатного питаня, чи справді торжественне відданє до прилюдного вжитку збірки памяток по великім чоловіці, случайно дарованих Академії, може служити доказом що весь народ, що єго правительство і єго інтелігенція переняті думками і ідеями того великого чоловіка. Ми не хочемо доказувати й такої можливости, що коли дійсність не відповідає врочисто виголошуваним фразам, таке експлоатованє памяток імени великого чоловіка для цілей зовсім посторонніх і далеких від круга єго ідей і ідеалів, може вважати ся радше профанацією, ніж шанованєм єго памяти. Для нас у промові гр. Зічі важний тілько єго поклик до Европи, єго дезідерат, щоб Европа таким чи іншим способом виказала мадярській нації признанє, що вона свободолюбна, толерантна, великодушна, що поступає в дусі високогуманних ідеалів Ґете.

Як члени Українсько-руського народа, що живе безперечно також в Европі, що був живим огнивом у сімїї европейських народів і діяльним співробітником европейської цівілізаційної праці ще в ту пору,

коли предки нинішних Мадяр були пострахом західньоі Европи і нищителями еі культури; як члени народа, що висунений долею на саму окраіну Европи своіми грудьми заступав еі як міг перед навалами азіятських варварів і в тій довговіковій боротьбі втратив усе окрім почутя своеі едности, окрім своеі національноі вдачі як і свого кровного звязку з европейським цівілізованим світом; як члени народа, котрого частина живе також під тіню корони св. Степана і зазнае всіх добродійств мадярського свободолюбія, мадярськоі толеранціі, мадярськоі великодушности і гуманности, ми в імя тих високих та світлих ідеалів, що в душі кождого Европейця нерозривно вяжуть ся з безсмертним іменем Ґете, підносимо свій голос, щоби дати свідоцтво правді. Аджеж і ми в Еропі, значить, поклик гр. Зічі і до нас звернений, і ми маемо право і обовязок відповісти на него. До обовязку сего ми почуваемо ся тим живійше, що наші брати Русини угорські, в першій лініі покликані до відповіді на сей поклик, не можуть піднести свойого голосу з причин, які далі виложимо.

В кількох північних комітатах Угорщини живе до 500.000 Русинів. І походженем і традицією історичною та літературною і з погляду на тип етнографічний та на устню словесність вони частина того Українсько-руського народа, що заселюе східню часть Галичини і полудневу часть Россіі і в цілому числить сьогодні около 25 міліонів душ. До XVI віку були Угорські Русини вільними людьми, тішили ся значною автономією, йіх відзначувано на королівськім дворі, з них набирали королі угорські свою прибічну сторожу, а виднійші Русини мали значний вплив у королівській раді. В XVI віці почали Мадяри витискати Русинів, подібно як і інші немадярські народности, з усіх важнійших урядів, а з часом почало ся й переслідуване Русинів головно задля йіх православноі віри. На ніщо не здалась унія церковна, на ніщо не здав ся титул апостольського вікарія, який папи римські надавали угро-руським епіскопам; латинські епіскопи вважали йіх своіми вікаріями і ненастанно вмішували ся в діла руськоі церкви, а правительство ставало завсігди проти Русинів.

Такий стан трівав аж до часів пановання Маріі Тереси і Йосифа II. Ті великі володарі, обіймаючи світлим розумом і широким поглядом усі народи монархіі, щиро дбали про йіх потреби. Марія Тереса причинила ся до встановленя самостійноі епархіі Мукачівськоі, наділила епіскопа, капітулу, церкву і семінарію землями і доброю платою, подарувала поезуітський манастир, церкву і замок в Унгварі на палати епіскопські, катедральний собор, семінарію і теологічний музей, зрівнала у всім, а особливо в справах духовних духовенство руське з латинським і тим способом забезпечила Русинів від утиску і переслідуваня латинників. В р. 1774 основала Марія Тереса при церкві св. Варвари у Відні генеральну гр. к. семінарію духовну; угорським Русинам призначено в ній 12 місць, а то 10 для мукачівськоі епархіі а 2 для пізнійшоі пряшівськоі. Таким способом Угорські Русини одержали можність черпати для себе знане в самім центрі держави. А що около р. 1750 основано також богословську школу в Мукачові, де вчено по словяно-руськи (еі в р 1778 перетворено на духовну семінарію і перенесено до Унгвару, та й далі вчено в ній по словяно-руськи), то між

тодішніми угорськами Русинами розпочав ся такий науковий рух, що вони не тілько у себе дома мали відповідні сили для виховання молодіжі, але достарчували йіх і для Галичини, а навіть для Россіі. Такі імена, як Балудянський, Венелін Гуца, Орлай, дальше Іван Земанчик, Петро Лодій, ще й досі мають почесне місце в історіі россійського шкільництва і россійськоі науки. Угорські Русини крім віденськоі виховувались також у львівській семінаріі, в одній і другій бували вони навіть ректорами, як Михайло Щавницький (ректор у Львові), Самійло Вулкан, Бачинський, Нодь і др. (ректори у Відні). Здавалось через якийсь час, що Угорська Русь стане ся жерелом, з котрого живуча вода розіллєсь по цілій Україні-Руси. Та ось нараз усе порвало ся. А чому?

В 1825 р. заснували Мадяри свою Академію Наук в Пешті; під впливом інших народностей, між котрими почало ся тоді відроджене, почали й Мадяри виробляти свою народню мову і вводити єі у всі уряди, навіть військові. Від тоді почали Мадяри змагати до відрубности політичноі, від тоді й почалась на добре мадярізація. В 1844 р. ухвалив пештенський сойм закон, на підставі котрого введено остаточно урядову мадярську мову в уряди у всіх краях угорськоі корони, значить і в Угорській Руси. Противитись не було кому — закон увійшов в жите. Русини стративши тимчасом що найспосібнійших своіх людей чи то через еміграцію, чи через смерть, заніміли зовсім.

Тимчасом в 1848 р. вибухає революція. Русини стали по стороні австрійського уряду — хоч тихцем було йіх немало й по стороні Мадярів; за те австрійський уряд по побореню революціі починає знов до них ласкавійше відносити ся. Русини почали брати участь в житю політичнім; 19. окт. 1849 прийіхала до Відня депутація Угорських Русинів, до котроі належали: др. Михайло Вівсяник, лікар із Відня, Адольф Добрянський, тоді військовий комісар при россійській арміі, др. Вінкентій Алексович, лікар із Відня і священники: Іван Солтис, Віктор Добрянський та Александер Яницький. Депутація вручила цісареви ось яку петицію: Угорські Русини бажають, щоби: 1) введено в жите австрійську констітуцію з 4. марта 1849; 2) признано Угорським Русинам відрубну політичну терріторію; 3) розграничено адміністраційні округи на округи етнографічні без огляду на попередній поділ Угорщини на комітати; 4) основано руські народні школи, руські гімназіі, руську правничу академію в Унгварі і перемінено львівський університет на руський; 5) узгляднювано Русинів при заміщуваню урядів, а не допускано урядників, що не знають руськоі мови, до урядів в руських округах; 6) видавано руську урядову часопись з запомогою уряду; 7) щоби вільно було друкувати книги кирилицею; 8) зрівнано руських урядників, священників, учителів з особами тогож стану інших народностей; 8) узглянено руських людей при авансі в арміі і заміщено деякі урядові посади при головнім правительстві в Відні Русинами; 10) заведено руських капелянів при руських полках.

Мала частина тих бажань була сповнена; не вважаючи на бідність руського народу угорського, заведено в многих місцевостях двоклясові школи народні і повторюючі недільні відділи для дорослих з руською мовою викладовою; в многих місцевостях заведено знов школи паро-

хіальні, де вчителями, і то навіть добрими, були дяки. Коли австрійський уряд іменував Добрянського наджупаном 4. комітатів руських з осідком в Унгварі, завів той в адміністрації руську мову, позаміщував много урядів руськими семінаристами, постарав ся о те, що почато викладати в гімназії кілька предметів по руськи, позаводив руські написи на таблицях в Унгварі і по селах. Його знаменитий організаторський талант зелектризував цілу Русь Угорську і підвів еі до житя. На жаль — не станув він від разу на народнім становищі, тому доки уряд підпомагав його, або бодай не робив йому перешкод, доти все держало ся: коли ж під управою Бейста настав дуалізм і Мадяри взяли під ноги всіх своїх противників з 1849 р., устав також рух між Русинами. Мадярізація розпочала ся на ново, та сим разом безмірно сильнійше і брутальнійше ніж уперед. На Русинів перенесли Мадяри всю ненависть, якою палали до Россіян за погром 1849 р.; нищити Русинів зробило ся немов патріотичним обовязком мадярським, дарма, що сповнюванє сего нібн патріотичного обовязку вело за собою економічну руїну, духову темноту і безпомічність півміліонової маси народа, виключало від цівілізаційного розвою і поступу цілі обширні комітати, деморалізувало і доводило до цілковитого етичного здичіня угроруську інтелігенцію, а найпаче ту еі часть, що з покликаня свойого повинна би стояти на сторожі гуманности і етичних ідеалів — духовенство висше і низше.

Найвисшими достойниками серед Угорських Русинів є три руські епіскопи: мукачівський Юліян Фірцак, пряшівський Іван Валій і крижевацький Юліян Дрогобецький. Пряшівський зовсім немічний тілом і духом, то про него й не говоримо. Мукачівського найліпше характеризують слова, які він сказав при свойій інсталяції: „Надію ся, що в короткім часі тих пятьсот тисяч греко католиків, що зістають від нині під моєю управою, станууть ся найщирійшими Мадярами“. Крижевацький виставив собі свідоцтво тим, що на отворенє вистави спішив з нараженєм свойого житя, щоби лишень показатись добрим Мадяром. Всі разом виявили добре свій характер тим, що бояли ся поздоровити кардинала Сембратовича з кардинальством, а дальше, що бояли ся порозсилати свойому духовенству програми обходу ювілею унії берестейської лиш тому, що вони були друковані по руськи. Яко пастирі 500.000-ного руського люду, живучи працею того люду, вони не тілько не знають мови того люду, але не хотять еі навчити ся, а що більше, бажалиб еі знівечити з лиця землі — може одинокий в нинішнім цівілізованім світі приклад безграничного отупіня всякого морального почутя!

Між собою вони говорять і пишуть по мадярськи, зі своіми близькими і с капітулою, з підвладними священиками, з урядами так само; в школах парохіяльних уміщують самих ревних Мадяронів, в семінаріях богословських питомці не вміють не тілько по руськи, але навіть по церковному читати, не то вже щоб розуміли те, що читають; в бурсах для сиріт по священиках виховують не Русинів, але Мадярів, хоча заклади ті основані і удержують ся руськими фондами.

Вірним образом високих пастирів мусять бути й низші. Як тамті обік ордерів і відзнак, так сі обік добрих парохій не знають ніякого ідеалу, як тілько: бути „добрим Мадяром“. А щоби на таку назву

заслужити. треба бути шовіністом мадярським, народ уважати лише за дійну корову, але не почуватись зглядом него до жадних обовязків, голосити до руських мужиків проповіді по мадярськи, хоча мужики йіх не розуміють, потім про такий подвиг оголошувати публично в часописях, і на підставі такоі публікаціі жадати надгороди з фондів призначених на цілі мадярізаційні. На сором XIX вікови ми мусимо сказати, що нині ще в Угорській Руси велика часть руських священників так низько упала морально, що не вважає для себе ганьбою публично в часописях стверджувати, хто і коли в руській церкві говорив мадярську проповідь, стверджувати свою зневагу до мови рідного народу, а за те огидне поквітоване жадати з мадярізаційного фонду надгороди, що звичайно виносить 10—15 гульд.! Ми не сумніваемось, що високовчений гр. Зічі, покликаючись на всю Европу, не знав тих огидних фактів, які день в день, від давніх літ діють ся в значній части єго рідного краю, не знав про мадярізаційний фонд і єго функцію, бо знавши все те він — думаємо — не посмів би був ані покликати ся на свідоцтво Европи, ані профанувати память великого генія, покриваючи єго іменем таку безодню морального здичіня. Бо се не є патріотизм, той світлий, гуманний, чоловіколюбний патріотизм, що становить красу і славу цівілізованого чоловіка XIX віку. Такого патріотизму дармо шукати серед угроруського духовенства, з виємком хіба дуже а дуже немногих осіб. „Мадярський патріотизм“ більшости велить поперед усего шукати користи і вигід для себе, держати хлопа здалека від просвіти і науки, читати тілько мадярські газети, молити ся з мадярських молитовників, вчити дітей по мадярськи говорити, навіть із слугами дома розмовляти по мадярськи.

Те саме, що про духовенство, треба сказати і про світську інтелігенцію, особливо про сільських учителів. З дуже малими виємками ся інтелігенція наскрізь змадярщена, встидає ся руськоі мови, цурає ся рідного люду. Мадярізація зробила йіх не тілько перевертнями і ворогами власного народа, але рівночасно здеґрадувала йіх морально, поробила йіх сібарітами, підляками, лизунами, прислужниками панськими, загасила в йіх душах всяке ідеальне змагане, всяке етичне почуте. Чи то є та пошана для ідеалів Ґете, котру Европа має засвідчити мадярській націі при нагоді єі тисячоліття?

Ось іще кілька на швидку назбираних фактів, як велика, культурна, гуманна мадярська нація шанує права людські і горожанські других народностей.

В Мукачові була напись руська на одноповерхій камениці парохіальній. Задля тоі написи мусів місцевий парох терпіти ріжні пакости від Мадярів, аж поки зневолений не стер єі і таким способом не став ся знов льояльним і правдивим „Мадяром“.

Один забескидський священник має малу дочку і хоча мати і отець говорять з нею по мадярськи, але нянька і слуги — по руськи, бо інакше не вміють, тож і мала „кішасонька“ бесідує раднійше по руськи, як по мадярськи. До села, де той священник є парохом, заїхав раз „школарський інспектор“ на візітацію школи. Священник запросив його до себе на обід. За обідом залепетіла щось мала попадяночка до свого батька по руськи. Як тілько почув се Мадяр-інспектор, почер-

вонів по самі вуха, встав від обіду і в приступі найвисшого обуреня промовив: „Я не можу їсти обіду разом з таким мадярським горожанином, котрий не навчив своєї дитини по мадярськи, котрого дитина гавкає (vabryá) варварським жарґоном!“ По сім вийшов Мадяр з хати не попрощавши ся ані з гостинним господарем, ані з його подругою.

До гімназії, до третої чи четвертої кляси ходив хлопчина, син руського попа, що, як видно, почув у собі якусь руськість, коли на питанє професора, якої він народности, відповів, що руської. Професор побачив у тім мало що не зраду державну, зараз представив сю справу на вчительській конференції, а тут присуджено вигнати хлопця з гімназії. Аж по довгих заходах батька, коли той за сина сказав, що він мадярської народности, полишено його в гімназії.

Один із підписаних тут був свідком такої сцени. На двірці зелізниці чекала на поїзд ціла купа Русинів, що мали їхати на жнива. Були там і старі й молоді, хлопці і дівчата. Між дівчатами деякі були дуже гарні так, що се звернуло увагу молодого зелізничого урядника. Він не втерпів, щоби між них не піти і не „пожартувати“ з ними трохи. Щобиж його дівчата розуміли, мусів говорити по руськи. Тимчасом надійшла хвиля вітвореня каси. Приступає один мужик з тої купи до каси і просить о білет третьої кляси — по руськи. Як вчув се той самий урядник, як скочив, немов би його хто опарив, як крикнув, то бідний мужик став ні в сих ні в тих, не знав що з собою почати. Як перейшла перша буря, звернув ся той урядник до мужика, тай питає: „Ти в якій земли живеш? В мадярській, тож знай, що мусиш говорити по мадярськи“.

Мадярська свободолюбність і толеранція доходить до того, що Мадяри забороняють Угорським Русинам відбирати руські часописи з Галичини, навіть неполітичні, лиш літературні або призначені для дітей, забороняють зносити ся з галицькими, отвирають листи писані до Угорських Русинів і т. д. Навіть в абсолютній Россії не робить ся таких річей так явно, с таким цінізмом, а особливо з устами повними грімких фраз про свободу, толеранцію і цівілізацію.

Щоби знищити всякі сліди Руси на Угорщині, наказав уряд перемінювати назви не лиш місцевостей, але й осіб і то як імена, так і прозвиска на лад мадярський. Імена: Михайло, Осип, Іван, Гаврило, Василь, Стефан Павло, Юрко, Олекса перемінено на Mihaly, József, János, Gábor Bazil, István, Pal, György, Sandor; по руськи не смій тепер назвати ся, коли не хочеш наразити ся на тисячі ріжних прикростей. Прозвища: Іванів, Іванців, Голосняй Товт, Вівсяник, Зейкан, Зазуля, Завадяк, Вовканич, Сірко, Собків, Пасулька, Медвідь — стали писатись: Iványó, Iváncsó, Holosnyay, Thóth, Viszánik, Zékány, Zozulya, Zavegyák, Vókaniss, Szirku, Szopkó, Paszulyka, Medvigy; многі переклали свої прозвища на мадярське, н. пр. Чорний — Fekete; многі прибрали прозвища мадярські. Подібно чисто руські назви сіл поперемінювано на мадярські і так: Новоє Село — Bereg-Ujfalu, Дубровка — Cserhalom, Розтока — Gazlo, Сельце — Kisfalud, Гребля - Felsö Karaszló, Залуже — Kis-Almás, Яблоново — Nagy-Almás, Дунковиця - Nyiresfalva, Пістрягово — Pisztraháza, Локоть — Abránka, Завидово — Dávidfalva, Чорний потік — Fekete patak, Юровиця — Papgyörgyfalva, Неліпино — Hársfalva, Стройна — Malmos, Скотарско — Kis-Szolyva, Гукливоє — Ingó,

Воловоє — Ökörmezö. Лисичово — Rokamezö, Новоселиця — Felsö-Nercsznicze, Студеноє — Hideg patak. Крива — Tisza Kirva, Терново — Kökényes і т. д. і т. д. Кільканайцать назв місцевостей позістало й доси руськими; Мадярів се кололо і з нагоди вистави, щоби увіковічнити ювілей тисячоліття а заразом показати Европі, що Русинів зовсім нема в Угорщині, порішили і ті остатні назви поперемінювати на мадярські. Так отже відвічні села руські стануть тепер, бодай на око, чисто мадярськими і від 1896 р. будуть називатись: Русково — Carpat-oroszi, Руська Поляна - Havasmezö, Русь-крива — Sebespatak, Косова Поляна Kaszómezö, Нерсениця - Kiralyvölgye, Кушниця — Réfalu, Задня — Zarfalu Майданка — Hamvas і т. д.

Ми не антисеміти і далекі від того, щоб ворогувати проти кого небудь задля его раси, религіі або народности. Та про те годі заперечити, що історичні і соціальні обставини нашого краю витворили доволі велику і вельми шкідливу верству жидів-паразітів і безсовісних експлуататорів мужицькоі праці. Особливо треба се сказати про більшість тих жидів, що живуть по селах як шинкарі, лихварі, дрібні торговці та перекупці. Можемо сказати без помилки, що де в селі більше таких жидів, там низше стоіть просвіта, народ біднійший, темнійший і більше здеморалізований. Огож ми мусимо ствердити, що ніде на цілім просторі заселенім україньско-руським народом процент жидів по селах не є такий високий, як власне на Угорській Руси. Коли в Россіі жите по селах жидам зовсім заборонене а в Галичині по селах живе йіх ледво по 2—10%, то в угорських селах йіх маємо по 20—70%. Не диво, що помимо голошеноі на весь світ дбалости мадярського уряду про народню просвіту між Угорськими Русинами є ледви 30% письменних.

Та не досить того, що угро-руські селяне своєю працею годують і збогачують таку величезну силу паразітів. Після найновійшого закона мадярського про рецепцію жидів спадуть на Русинів нові тягарі — видатки на користь жидів. Тепер бо, коли в селі є 200 жидів і вони захочуть заложити собі школу, божницю і т. д., то після того закона Русини будуть мусіли конкурувати на будову і удержанє тих божниць так само, як на своі церкви.

А тимчасом Русини не сміють собі заложити читальні, каси позичковоі, ссипу збіжя, не можуть лучити ся в спілки, бо жиди попирані Мадярами не допускають до того.

Ми не хочемо говорити про економічний стан, до якого довела Угорських Русинів така господарка урядова сполучена зі здирствами податковими, з екзекуціями нечуваними в ніякій цівілізованій державі. Ми зазначимо тілько, що з цілоі україньско-руськоі терріторіі власне Угорські Русини найперші почали емігрувати за море, що процентово і абсолютно вони доси достарчили найбільшого числа емігрантів і що на нових осідках, особливо в Сполучених Державах північноі Америки власне вони показують ся найменше цівілізованими, а причіплене до них Американцями прозвище „Hungarian“ здавна стало ся сінонімом грубости, нехарности, зледащілости і рабськоі приниженности, до яких у Америці не доходили ані невольники Негри, ані дикі Індіяне.

Русини не мають ані одного свого посла в соймі, хоть на 500.000 жителів повинні мати і хоть по впроваджeню конституціі в Угорщині

мали йіх кількох. Не мають тому, що в Угорщині вибори переводять ся так, як певно ніде в краю хоч би тілько на пів цівілізованім. Лісти виборців фальшують; тих, котрі мають право голосувати, тисячами з ліст вичеркують, коли нема певности, що вони будуть голосувати за урядовим кандидатом; натомісць тих, що готові голосувати на всякого любого урядови кандидата, втягають в лісти, хоть би вони не мали права голосованя. Правда, вичеркненим самовільними урядниками з ліст виборчих горожанам після закона прислугує право реклямації, та щож: потрібні до реклямації папери видають відповідні канцелярії а коли Русин зголошуєсь до канцелярії і просить о ті папери, його викидають за двері. Коли мимо всяких перепон віддасць який Русин голос на свого кандидата, його гонять, переслідують на кождім кроці, гнетуть, а нераз і гублять і то не лиш його самого, але навіть цілу єго родину. Виборців, що не голосують на любого урядови мадярському кандидата, провадять жандарми з настромленими багнетами, як злодіїв і душогубців. Виборцям не позволяють порозумівати ся зі своіми провідниками, але тримають йіх цілий день в голоді і холоді під голим небом. Неурядових виборців спиняють як мож від голосованя, а коли вони належать до армії, то перед голосованем покликують йіх до війська. Перед виборами, а особливо підчас самих виборів, насилають у села богато війська і жандармів. На урядового кандидата покликують голосувати навіть таких, що йіх тоді нема дома; очевидно вони голосують через ріжних заступників; по найбільше жидків. Навіть умерші мають таких своіх заступників.

Такими то способами обезсилено, зубожено, отемнено, обдерто з усіх найкрасших здобутків цівілізації великий і живий відлам Україньско-руського народа, відібрано йому можність промовити самому в свойій обороні, заткано уста, щоби криком роспуки, стогоном потоптаноі і зневаженої гідности людської не псував гармонії пишних торжеств тисячоліття мадярськоі єдности і мадярськоі слави.

Ми не вороги мадярськоі нації. Ми високо цінимо єі енергію в боротьбі за своі права, єі геройство в тяжких для неі хвилях; ми шануємо єі заслужених мужів, єі талановитих писателів, поетів і політиків, бо знаємо, що вони ніколи не були ворогами слабих, гнобителями пригноблених, не були прихильниками здирства, отемнюваня і деморалізаціі ad majorem Hungariae gloriam. Ми тямимо ті щирі, сердечні слова, якими знаменитий угорський писатель Етвеш накликав своіх земляків до справедливого і гуманного трактованя Угорських Русинів; ми спочуваємо щиро й тим словам, які недавно проголосив мадярський посол Угрон в парляменті в обороні немадярських народностей і закінчив досадним упімненем: „Хто обдирає ті народности з йіх прав, той допускає ся тяжкого злочину на спільній вітчині“. Ми можемо тілько жалувати, що такі слова і такі погляди серед мадярськоі суспільности — виємки, голос вопіющого в пустині. Ми бажаємо мадярській нації як найкрасшого розвою, та про те думаємо, що по трупах немадярських народностей вона не піде наперед, що дорога насильств, кривдженя, економічного і духового руйнованя провадить тілько до згуби, а не до поступу, дегенерує і підкопує не тілько слабшого, але і сильнійшого.

Ми не маємо нічого против того, щоби наші угроруські брати були добрими угорськими патріотами. Своїм осідком, економічними і культурними інтересами вони тісно звязані з Угорщиною і ми розуміємо добре, що ми не в силі розірвати т й звязок, бо він природний, виплива з географічного їх положеня. Та про те ми думаємо, що вони мають право бути свідомими Русинами, бути живою і діяльною частиною тої нації, до котрої належать своїм походженем, своєю історичною і духовою традицією Та свобода котрою Угорщина нині величає ся перед світом, не повинна бути путами, що сковують уста і душу півмільйонової маси, бо тоді вона перестає бути свободою, а робить ся карикатурою свободи, дволичним фарисейством. І коли ми нині, спонукані безвихідним, страшним і приниженим положенєм наших угорських братів перед лицем цівілізованої Европи підносимо торжественний протест против брутальному винародовлюваню, економічному руйнованю, духовому отемнюваню і моральному упідлюваню Угро-руського народа, не меншому, коли не більшому, як те, якого дізнають інші немадярські народности Угорщини, Словаки, Румуни, Серби, Хорвати і Німці — то ми переконані, що протестуємо не против свободи, не против гуманности, не против поступу, а против безвстидному і безсовісному надуживаню тих високих слів для брудних, навіть не національних, а вузько кастових цілей. Ми певні, що не тілько в Европі, але й серед чесних і доступних для справедливости Мадяр протест наш найде відгомін, а з свого боку запевнюємо, що не перестанемо бороти ся з теперішніми порядками в Угорщині, негідними краю европейського, не перестанемо всякими легальними способами розбуджувати серед наших угроруських братів руського народнього почутя, віруючи твердо в те, що пановане брутального насиля і цінізму ніколи не може бути тривке.

Львів дня 15. юня 1896.

Русько-українська молодіж академічна у Львові.

За комітет для справ угроруських: Др. Іван Франко, Михайло Павлик, Вячеслав Будзиновський, Володимир Охримович.

Юліян Романчук, посол до Ради державної.

Др. Теофіль Окуневський, Степан Новаковський, Дмитро Остапчук, посли на сойм краєвий.

Др. Евген Олесніцкий, Остап Терлецький, Др. Роман Яросевич, Др. Михайло Дорундяк, Др. Єронім Калитовський. Др. Кирило Трильовський, Др Сев. Данилович, Др. Лонгин Озаркевич, Др. Михайло Олійник, Др. Яків Невестюк, Др. Корнило Чайківський, Др. Андрій Чайківський, Михайло Струсевич ред. „Дѣла“, Олеся Озаркевичева, Анна Павлик. Ольга Франко.

